

728

91292

~~หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา~~

บ้านปลายเนิน

~~หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก~~

จันทบุรี

เลขที่ ๑๒.

เลขที่ ๗๒๘
๒ ๒๙๒

เลขทะเบียน พ.๑๓๓๑๖

บ้านปลายเนิน

เดิมสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศ ๖ ประทับอยู่ที่วังท่าพระ ต่อมาทรงพระประชวรด้วยโรคพระหทัยโต และหลอดลมอักเสบเรื้อรังเป็นประจำอยู่หลายปี เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ผู้ซึ่งป่วยทุพพลภาพอยู่เช่นเดียวกัน จนได้คิดอ่านออกมาสร้างบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลคลองเตย รู้สึกว่าการที่ได้ออกมาอยู่ในที่อากาศโปร่งบริสุทธิ์ ช่วยทำให้อาณัติสมบุรณ์ขึ้น จึงจัดตำหนักถวาย ทูลเชิญเสด็จให้ลองออกมาประทับอยู่ที่บ้านของท่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ก็รู้สึกว่าการทรงสำราญ มีพระอนาณัติสมบุรณ์ขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ทรงพระดำริจะจัดสร้างตำหนักส่วนพระองค์สำหรับเสด็จออกมาประทับพักผ่อนทางแถบนี้บ้าง จึงทรงหาซื้อที่ดินได้แปลงหนึ่ง อยู่ใกล้เคียงกับบ้านเจ้าพระยาเทเวศรณันเอง มีเนื้อที่ ๔ ไร่ครึ่ง ราคาตารางวาละ ๔ บาท โดยที่อยากปลูก

ทำหนักขึ้นโดยเร็วและไม่สิ้นเปลืองเงินมากนัก จึงทรงพระดำริให้หาซื้อเรือนไทยอย่างโบราณ ซึ่งในยุคนั้นไม่มีใครนิยม เห็นเป็นของล้าสมัย หากผู้ใดมีก็ซื้อขายไปเสียด้วยราคาถูก ๆ เพื่อปลูกเรือนบ้านหลังคามุงสังกะสีอยู่ใหม่ตามสมัยนิยม ก็ได้เรือนมาตามพระประสงค์หลายหลัง ทรงวางแผนผังปลูกทำหนักพร้อมทั้งเรือนบริวารขึ้นในนาแปลงนั้นหมู่หนึ่ง แล้วเสร็จเสด็จประทับได้เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๕๗ ในชั้นแรกก็เสด็จประทับอยู่แต่เฉพาะในฤดูร้อน ครั้นเสด็จกลับเข้าไปประทับอยู่ที่วังท่าพระก็ประชวร จึงประทับอยู่ที่คลองเตยนานเข้าจนกลายเป็นประทับอยู่คลองเตยเป็นประจำ เข้าไปประทับที่วังท่าพระเฉพาะฤดูหนาว เพราะที่คลองเตยหนาวจัดด้วยลมแรง ในที่สุดเมื่อทรงปลูกสร้างทำหนักเพิ่มขึ้นใหม่มีที่ประทับได้สบายตลอดปีแล้ว ก็ทรงใช้วังท่าพระเป็นที่พักชั่วคราวและมืองานพิธีเท่านั้น

ตำบลคลองเตยสมัยนั้นเป็นที่เปลี่ยว พื้นที่ยังเป็นท้องนาและสวนผักอยู่โดยมาก มีผู้กล้าหาญออกมาปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่กันไม่กี่แห่ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังนิยมใช้เรือเป็นพาหนะขึ้นล่อง ไปมาค้าขายตามลำคลอง ซึ่งขนานกับถนนพระราม ๔ มาตั้งแต่หัวลำโพง เลี้ยวทะเล่อกแม่น้ำเจ้าพระยาได้ตรงตำบลบางกะเจ้าข้าม แต่ปัจจุบันนี้ได้ถมปากคลองนี้เสียแล้ว เมื่อสร้างท่าเรือกรุงเทพ ฯ ถนนต่อจากศาลาแดงมาเป็นถนนอิฐเรียงตะแคง ๆ กว้างเฉพาะสองล้อรถ ขรุขระเป็นประจำเกือบทั้งปี สองข้างถนนปลูกต้นตาลตลอดสาย แต่รถที่แล่นผ่านถนนนี้โดยมากเป็นรถม้า นาน ๆ จึงจะผ่านมาสักคัน นอกจากคลองและถนนซึ่งใช้สัญจรไปมากันได้นั้น ก็ยังมีทางรถไฟของบริษัทรถไฟสายปากน้ำ ซึ่งเดินระหว่างสถานีที่หัวลำโพงกับปากน้ำสมุทรปราการ แล่นผ่านชาวบ้านที่คลองเตยนี้ จะเข้าไปในพระนครโดยขึ้นรถไฟที่สถานีคลองเตย ไปลงสถานีที่

หัวลำโพงก็ได้ แต่สะดวกที่สุดคือโดยสารรถรางไฟฟ้าของบริษัทไฟฟ้า ซึ่งอาศัยเงิน
 บนรางของบริษัทรถไฟปากน้ำ ขึ้นลงระหว่างสถานีหัวลำโพงกับคลองเตย นอก
 เวลาที่รถไฟเดิน แต่เดิมเดินเพียงชั่วโมงละเที่ยว ภายหลังเมื่อมีคนมาอยู่กันมากขึ้น
 ก็มีผู้โดยสารมากขึ้น จึงเพิ่มจำนวนรถและเปลี่ยนเป็นเดินทุกครึ่งชั่วโมง ชาวบ้านเรียก
 รถรางนี้ว่า “รถขโมย” ถือว่าขโมยรางรถไฟเดิน เพราะหากใกล้เวลาที่รถไฟจะผ่านมา จะ
 มีเสียงออกไฟฟ้าบอกสัญญาณตลอดทางรถรางไม่อาจจะรับผู้โดยสารได้ ต้องรีบหนีไปจอด
 แอบในรางเหล็ก ต่อรถไฟผ่านไปแล้วจึงจะแล่นต่อไปได้ รถรางไฟฟ้านี้มีรูปสามเหลี่ยม
 สีแดง ทำตัวยั้งกะสี ติดไว้ตามที่ชุมชนเป็นระยะๆ เป็นเครื่องหมายว่าเป็นที่จอดรับส่ง
 เมื่อเสด็จมาประทับอยู่อย่างถาวรมีผู้คนไปมาบ่อยทางบริษัทก็มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยให้
 ความสะดวก มิให้ต้องเดินไกล นำธมาติดไว้ที่เสาไฟฟ้าหน้าวัง ยิ่งไปกว่านั้นบรรดา
 คนขับและนายตรวจรถรางยังมีใจเอื้อเฟื้อ ช่วยรับส่งสิ่งของตลอดจนรับช่วยซื้อของให้
 ด้วย เพราะต้องการสิ่งใดก็จะต้องไปซื้อถึงหัวลำโพงเสมอทุก ๆ วัน คนที่วังท่าพระ
 จะนำกระเป๋ามาบรรจุเอกสารและสิ่งของที่จะส่งมาถวาย มามอบให้นายตรวจรถราง
 ที่หัวลำโพง ให้ช่วยนำมาส่งที่หน้าวัง ส่วนรถขาขึ้นก็รับของไปส่งให้ผู้ที่คอยรอรับอยู่ที่
 สถานี ช่วยให้ทันเวลาเป็นอันมาก ไฟฟ้านั้นมีใช้พร้อมแล้ว แต่น้ำประปายังมาไม่ถึง
 จำต้องมีโอ่งตั้งเป็นแถวเก็บน้ำฝนไว้กิน หากไม่พอก็ต้องแจวเรือไปขนน้ำประปามาจาก
 ศาลาแดง แต่น้ำใช้นั้นใช้น้ำคลองซึ่งสมัยนั้นสะอาดพอสมควร ถึงจะขุ่นบ้างบางเวลา
 ตักขึ้นมาควนสารส้มเสียก่อนก็ใช้ได้ ภายหลังบริษัทไฟฟ้าซึ่งขุดน้ำบาดาลขึ้นใช้สำหรับ
 บ้านของบริษัทที่อยู่ติดกัน มีใจอารีอนุญาตให้ต่อท่อแบ่งปันน้ำมาถวายทรงใช้ด้วย คิด
 ราคาพอเป็นพิธี จึงค่อยสะดวกสบายขึ้น สามารถจะใช้ชีวิตอย่างศรีวิไลได้

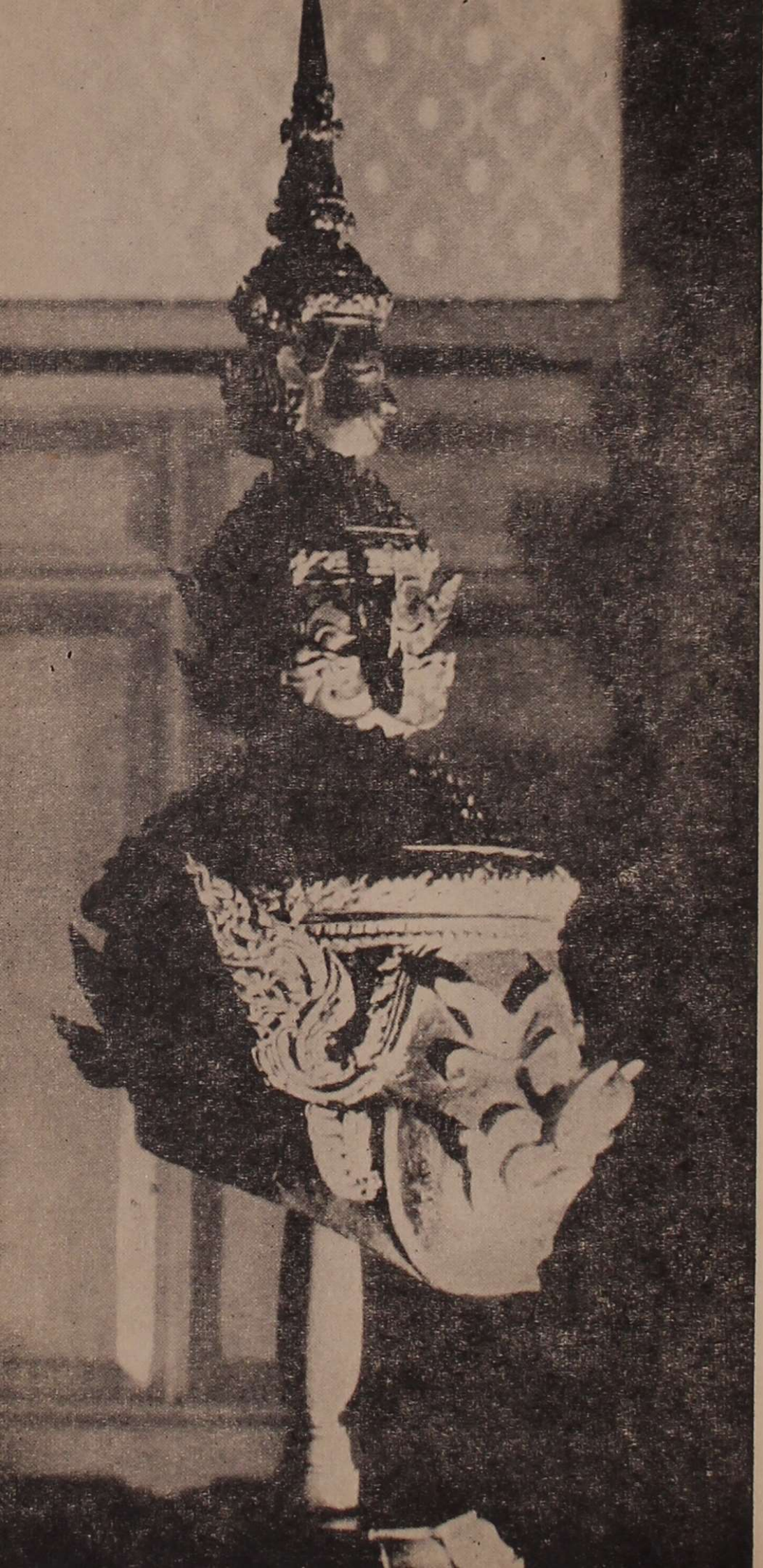
เพื่อมิให้เปลืองเงินมาก จึงทรงถมที่ไว้เฉพาะบริเวณที่ใช้ปลูกตำหนัก ที่เหลือทิ้งไว้เป็นนาบ้าง ยก่องเป็นสวนครัวตามแบบที่ชาวบ้านทำกันบ้าง ปลูกพริก ผัก พักแพ้ง กล้วยอ้อย ไร่ใช้ ไม่ต้องซื้อหา ต่อมาจึงได้ค่อย ๆ ถมขยายออกไปเป็นสนาม เป็นสวนดอกไม้ ไร่ก็ไม่ได้กิน ปลูกต้นไม้ไว้พอเป็นเครื่องหมาย ภายหลังเจ้าของที่ดินซึ่งแบ่งที่ขายถวายนั้น ต้องการเงินใช้ ก็เสนอขายที่นา ซึ่งติดกับตำหนักด้านหลัง ถวายให้ช่วยทรงซื้อไว้ที่ละแปลง ด้วยราคาตารางวาละ ๒.๕๐ บาทบ้าง ๑.๐๐ บาทบ้าง จึงทรงมีนาให้ชาวบ้านเช่าถึง ๑๐ ไร่ ออกไปช่วยเขาหว่านไถเก็บเกี่ยวกันตามฤดูกาล สนุกสนานมาก

ตำหนักนั้นเมื่อแรกสร้างมุ่งหลังคาจากทุกหลัง บางหลัง เช่น ตำหนักโถง ฝาทำด้วยแผงไม้ไม่ประกบเป็นกรอบ ถ้าเปิดขึ้นได้ เมื่อเปิดหมดแล้วก็โถงจริง ๆ มีแต่ลูกกระเบียงเตี้ย ๆ กันไว้โดยรอบ แต่เมื่อถึงฤดูฝนก็ไม่สะดวก เวลาที่มีพายุพัดมาก ถ้าปิดไม่ทันเคยถูกลมตีฝาแผงด้านใต้หลุดข้ามหลังคาไปตกอยู่สนามหน้าตำหนักด้านเหนือ ทั้งเกือบจะหอบตัวมหาตเล็กผู้มีหน้าที่ปิดปลิวตามแผงไปด้วย จึงต้องทรงเปลี่ยนเป็นฝาไม้ มีหน้าต่างกว้างแบบใหม่ ไม่มีใครเคยทำ ส่วนหลังคาก็เปลี่ยนเป็นกระเบื้องไม้สักซึ่งซื้อเลหลังมาได้ในราคาต่ำ เพราะหลังจากนั้นจะต้องรื้อเปลี่ยนใหม่ทุก ๒-๓ ปี เวลาเปลี่ยนทีหนึ่งก็หมดเปลืองมากพอใช้ พิธีเปลี่ยนหลังคานั้น พวกเด็ก ๆ เห็นสนุก ชอบกันมาก ด้วยต้องหาฤกษ์ ฤกษ์วันที่ฝนจะไม่ตก แล้วรีบรื้อจากเก่าที่ชำรุดออกเปลี่ยนเอาจากใหม่ ขึ้นมุงให้เสร็จโดยเร็ว คืนที่รื้อจากเก่าออกหมดแล้วแต่ยังไม่ทันมุงใหม่ ก็นอนชมเดือน ชมดาวกันเพลินเพลิน ด้วยไม่มีผ้าเพดาน หากหาฤกษ์ไม่ดี ฝนตกลงมา ก็ต้อง “นั่งกร่องตากฝนชอบกลสิ” พวกเด็ก ๆ อยากผจญภัย พวกนี้ร้องเพลงขอฝน “นางแมวเอ๋ย

ท่านให้ขอฝน ขอน้ำมนตร์รดหัวแมว” บ้าง พวกผู้ใหญ่ก็เสียใจได้ กลัวฝนจะตกลงมาจริง ๆ
ต้องห้ามต้องเอ็ด แต่ความจริง การรื้อหลังคานั้น ก็รื้อในฤดูแล้งที่หาฝนยากอยู่แล้ว

ตำหนักที่ประทับเป็นส่วนพระองค์นั้นมีสองหลัง คือ ๑. “ตำหนักโถง” มีลักษณะ
เช่นศาลาการเปรียญ คือ ยกพื้นยาวสามห้องมีเฉลียงรอบ ตำหนักหลังนี้เคยเป็นห้อง
ของพระยาราชมนตรี (กู) ซึ่งรับราชการอยู่ในรัชกาลที่ ๓ เดิมปลูกอยู่ที่หน้าวัดระฆัง
เคยมีชื่อเสียงว่าเป็นที่ประชุมเล่นสัควา ผู้ที่รับซื้อไว้นำมาขายต่อ ก็ทรงซื้อไว้ใช้แทน
ห้องพระโรง ด้านหน้าทางตะวันออกสำหรับทรงรับแขกและใช้ทำพิธี เช่น เลี้ยงพระ
ตามแนวเสา ห้องที่ ๒ มีตู้หนังสือกันไว้ ๓ ตู้เรียงกัน ตู้กลางตอนบนแขวนรูปเขียนพระ
พุทธลีลา ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ แสดงยมกปาฏิหารย์ บนตู้ทั้งซ้าย — ขวา ด้านหนึ่ง
เป็นรูปพระสาวก ด้านหนึ่งเป็นรูปเทพยดากำลังเหาะมาเฝ้า รูปทั้งสามนี้เป็นภาพร่าง
ด้วย CRAYON เพื่อเป็นแบบลงเขียนพระอุโบสถวัดราชาธิวาส นายสี วิโกสี เขียน
ขยายขึ้นจากรูปภาพฝีพระหัตถ์ที่ทรงเขียนออกแบบประทาน ห้องสุดท้ายในตรงหลังตู้
ตั้งโต๊ะเสวย มีฝาเพื่อกันขวางไว้ตลอดเฉลียงด้านเหนือ ด้านในประธานตอนห้องนอก
ติดรูปต่างๆ บนฝาเพื่อกัน เช่นรูปแบบฝีพระหัตถ์ หรือพระรูปที่ผู้อื่นเขียนถวาย ตอนกลาง
ที่ติดกับตู้หนังสือมีโต๊ะที่บูชาแบบจีน ตั้งพระบรมรูปบนรัชกาลต่าง ๆ ด้านเหนือทาง
เฉลียงกันเป็นห้องพักพระอาหารและที่อยู่มหาดเล็กรับใช้ เรียกว่า “ห้องเวร” ถัดจาก
ที่เสวยไปทางตะวันตก เดิมเป็นเฉลียงโถง ภายหลังใช้ฝาเพื่อกันกระจากัน ดัดแปลงขึ้น
เป็นห้องสำหรับทรงทำงาน เรียกว่า “ห้องทรงเขียน” ทรงใช้ที่ทรงนี้มากที่สุด
ตลอดเวลาที่เสด็จอยู่ ถัดไปจากห้องนี้ ทะลุถึงตำหนักหลังใน เรียกว่าตำหนักบรรทม
เดิมที่เฉลียงกันด้วยแผง เป็นที่เสวยของว่างและประทับพักผ่อน ครั้นฝนสาด ต้องเปลี่ยน

การให้ว้ครู

การไหว้ครู

ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ยังมีพระชนม์อยู่ ทุกวันที่ ๒๘ เมษายน อันเป็นวันประสูตินั้น จะทรงจัดงานฉลองเป็นประจำทุกปี แล้วมีงานต่อเนื่องยืดยาว ไปเป็น ๒ - ๓ วันเสมอ ทั้งนี้เพราะทรงกำหนดวันนั้นไว้เป็นโอกาสที่จะทรงบำเพ็ญทาน แสดงความกตัญญูกตเวที สอนองค์อุปการต่าง ๆ ที่มีต่อพระองค์ งานเริ่มตั้งแต่เวลา เพล มีพิธีสวดมนต์เลี้ยงพระ เพื่อเป็นสิริมงคลและอุทิศผลกุศลถวายแด่พระบูรพการี และผู้มีพระคุณต่าง ๆ ซึ่งล่วงลับไปแล้วตามประเพณี ทรงเลือกนิมนต์แต่พระสงฆ์ที่ทรง คู่เคียง ได้ทรงฟังพาอาศัย เช่นที่เป็นเพื่อนนักศึกษา ได้ช่วยค้นหาหลักฐานอันเป็น วิชาความรู้ต่าง ๆ ถวาย จากตำราทางภาษาบาลี ที่เป็นช่างช่วยทำการช่างถวาย กับทั้ง ที่มีอุปการคุณอย่างอื่น จำนวนพระที่ทรงนิมนต์ก็มีได้ทรงถือกฎเกณฑ์ตามแบบที่นิยมกัน

สุดแต่จะทรงเห็นสมควรนิมนต์ผู้ใดบ้าง ก็ทรงนิมนต์เพียงนั้น และหากรับนิมนต์มาได้เท่าใด ก็ทรงเลี้ยงเท่านั้น โดยจำนงพระทัยจะเลี้ยงและถวายสังฆวัตถุเพื่อสนองคุณโดยแท้จริง แล้วทรงเชิญพระญาติและลูกหลานที่สนิทสนมได้ทรงใช้สอย บรรดาเพื่อนร่วมงานทั้งไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อนบ้านใกล้เคียง ตลอดจนผู้ที่รับใช้ช่วยการงานอย่างอื่น มาเลี้ยงดูและประทานฉลากของขวัญของแจกตามฐานะโดยทั่วกัน นอกจากนั้นยังได้ทรงจัดให้มีพิธีไหว้ครูอีกประการหนึ่ง

ประเพณีไหว้ครูที่ทำกันอยู่ทั่วไปมีหลักว่าเพื่อถวายเครื่องสังเวทและเครื่องสักการบูชาแด่เทพยดาต่าง ๆ ซึ่งนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ สามารถอำนาจประโยชน์ให้แก่ผู้ที่เคารพนับถือได้ เช่นประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนอำนาจโชคลาภสวัสดิมงคล ทั้งยังถือกันว่าหากไปล่วงละเมิดไม่เคารพกราบไหว้ยำเกรง ก็อาจถูกกริ้วถูกลงโทษให้ได้รับทุกข์ภัยด้วยประการต่าง ๆ อันการกราบไหว้บูชาครู ซึ่งเป็นบุคคลนั้นเป็นแต่เพียงส่วนประกอบ

แต่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ นั้น ทรงแสดงการระไว้้ครูซึ่งเป็นบุคคลเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะพระองค์ท่านประสูติในสมัยที่เมืองไทยยังไม่มีโรงเรียน กุลบุตรในสมัยนั้นหากใฝ่ใจใคร่จะศึกษาวิชาใด ๆ ก็จะต้องชวนชวายเป็นเสาะแสวงหาผู้ที่มีความรู้ในวิชาแขนงนั้น ๆ ให้ช่วยแนะนำสั่งสอนหลักวิชาเบื้องต้นให้ ครั้นแล้วก็ต้องมาฝึกฝนกันกว่าด้วยตนเองให้แตกฉาน แต่ถึงกระนั้นก็ยังยาก ด้วยครูบาอาจารย์แต่ก่อน ท่านประสาทวิชาให้แก่ศิษย์ด้วยใจเมตตา มิใช่เพื่อเงิน ท่านเต็มใจสอนแต่เฉพาะศิษย์ที่ท่านพอใจ เห็นว่ารักดี สามารถจะนำวิชาที่ท่านให้ไปเป็นประโยชน์ และมิใช่ “ลูกศิษย์

กิดลางครุ” ฉะนั้น วิชาความรู้ต่าง ๆ จึงมักอบรมสั่งสอนกันเป็นอาชีพ สืบมรดกตกทอด อยู่แต่ในบ้านในสกุล จนกล่าวกันว่า “คนโบราณหวงวิชา”

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศฯ ทรงสนพระทัยในวิชาช่างต่าง ๆ กับทั้งดนตรี มาแต่ยังทรงพระเยาว์ ตรัสเล่าไว้ว่า “เห็นใครเป็นช่างก็ไปประจบประแจงเขาเกือบตาย เพราะอยากได้วิชาของเขา” เมื่ออยากจะทรงศึกษาวิชาใดจากผู้ใด ก็จะเสด็จไปหาเขาจนถึงบ้าน ขอเรียนวิชาเหล่านั้นโดยอ่อนน้อม แลเมื่อเขามีใจอารีกราบทูลแนะนำถวาย ได้ทรงนำ ความรู้นั้น ๆ มาใช้ ณ ที่ใด ก็จะทรงยกย่องเกียรติคุณของผู้นั้นให้ปรากฏ ว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาถวายอยู่เป็นนิจ นอกจากช่างที่มีชีวิตอยู่แล้ว ยังทรงศึกษาจากศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นฝีมือช่างโบราณทำไว้ด้วย ช่างเหล่านั้นจะมีนามว่ากระไรก็ไม่มีใครทราบ แต่ด้วยความนิยมนับถือฝีมือของท่าน ซึ่งถ้ามีปรากฏอยู่ที่ใด ก็จะทรงจำได้ทันที จึงทรงตั้งชื่อท่านเหล่านั้นไว้ ตามสิ่งของที่ทรงพบเป็นครั้งแรก เช่นในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีตู้เขียนลายรดน้ำตู้หนึ่ง ได้มาจากวัดเชิงหวาย เป็นฝีมือช่างสมัยศรีอยุธยาตอนปลาย หรือต้นรัตนโกสินทร์ ทรงยกย่องช่างผู้เขียนตู้ใบนั้นว่า มีฝีมือเป็นเลิศกว่าบรรดาช่างเขียนลายรดน้ำทั้งปวง ด้วยลวดลายของท่านที่ผูกขึ้นมีจังหวะเรียบสม่ำเสมองดงาม ลายกนกที่เป็นใบไม้ก็ดี เป็นสิ่งสาระสัต์ต่าง ๆ ก็ดี คุณมีชีวิตอ่อนไหวราวกับจะกระดิกได้ ทั้งสิ้น จึงทรงตั้งชื่อช่างเขียนผู้นั้นว่า “ครูวัดเชิงหวาย” ช่างปั้นหุ่นหลวงผู้หนึ่งเป็นช่างสมัยรัชกาลที่ ๑ ทั้งฝีมือไว้ตามศิลปวัตถุซึ่งสร้างในสมัยนั้น เป็นอนุสาวรีย์ของท่านมากมาย เช่น ยักษ์เฝ้าบันไดหอพระมณฑิยธรรม ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และลายปั้นเครื่องประดับ ณ พระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง ไม่ทรงทราบว่า ท่านมีนามว่ากระไร แต่ทรงได้ฝีมือชิ้นเอกของท่านไว้ เป็นหัวโขนหน้าทศกัณฐ์ ซึ่งชำรุดลอก

สื่อกหมดแล้ว เหลือแต่พื้นลงรักคำ จึงเรียกกันว่าทศกัณฐ์หน้าดำ ฝีมือ^๕แข็งจนทำให้ดูเรียวแรงตุนัน น่าเกรงขาม รวากับมีชีวิต จึงทรงตั้งชื่อช่างผู้^๕นั้น^๕ตามหัวโขนว่า “ครูดำ” และทรงไต่ยักษ์แกะสลักด้วยไม้คู่หนึ่งจากวัดป่าโมก ฝีมือและลวดลายเป็นแบบอย่างเก่าสมัยอยุธยา งดงามมาก ก็ทรงตั้งชื่อช่างสลักผู้^๕นั้นว่า “ครูยักษ์” เป็นต้น ศิลปวัตถุต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าได้ทรงพบทอดทิ้งอยู่ ณ ที่ใด โดยเจ้าของไม่เห็นคุณค่า ด้วยเป็นของชำรุดแล้ว ก็ทรงขอมาเก็บรักษาไว้ เป็นแบบอย่าง มิให้สูญหายไปเสีย ทรงยกย่องช่างเหล่านี้ว่ามีสติปัญญาความสามารถเหนือกว่า ต้องนับว่าเป็นครู ควรไหว้ได้ ทรงระลึกถึงบุญคุณของบุคคลที่ได้อุตสาหะ ลงแรงสร้างสรรค์ผลงานไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลัง ได้อาศัยเรียนรู้เป็นแบบอย่าง มิใช่เฉพาะแต่ช่าง หากรวมทั้งท่านผู้เชี่ยวชาญในวิชาแขนงอื่น เช่น การดนตรี หรือผู้ที่แต่งหนังสือตำราขึ้นไว้ให้ได้ใช้เป็นหลักเล่าเรียน ไม่ว่าจะเป็นไทยหรือชาวต่างประเทศ เช่น อาจารย์ซิลเคอส และ อาจารย์โมเนียร์ วิลเลียมส์ ผู้ซึ่งได้แต่งพจนานุกรมภาษาบาลีและสันสกฤตขึ้นไว้ได้เป็นประโยชน์แก่นักเรียนภาษาบาลีและสันสกฤตทั้งปวง เป็นต้น

จึงทรงพระดำริจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในวันประสูติด้วย โดยตกแต่งศิลปวัตถุและหนังสือตำราที่ทรงถือว่าเป็นครูเหล่านั้นไว้ในที่อันสมควร แล้วทรงตั้งเครื่องสังเวยตามธรรมเนียม ด้วยหัวหมู บายศรี เครื่องอาหาร กาวหวาน แทนการเลี้ยงอาหาร ทรงบูชาด้วยรูปเทียนและเครื่องสักการทั้ง ๕ คือ เข้าตอก ดอกไม้ หนุ้าแพรก เมล็ดพืชพันธุ์ ธัญญาหาร โปรยปรายด้วยเข้าตอกดอกไม้ แลเจิมจุดธูปแบ่งกระแจะหอม แทนการอาบนํ้าทาแป้ง แล้วผูกผ้าสีชมพูผืนเล็ก ซึ่งเรียกว่า “ผ้าหน้าโขน” และประทับด้วยอุบะมัลย์ แทนการตกแต่งด้วยเสื้อผ้าและเครื่องประดับ น้อมพระทัยระลึก

ถึงพระคุณและอุทิศพระกุศลแก่ท่านเหล่านั้น ในฐานะศิษย์ต่อครูตลอดมา นอกจากที่ทรง
ไหว้เองแล้ว ยังโปรดให้เพื่อนช่างมาร่วมพิธีด้วย และประทานอนุญาตให้เด็ก ๆ ที่
อยากเรียนวิชาต่าง ๆ ตามนิสัย ได้บูชาครูด้วย เพื่ออธิษฐานขอให้สติปัญญาสามารถ
ในวิชานั้น ๆ หากผู้ใดทำการงานให้บังเกิดผลจนทรงเห็นว่าเป็นผู้มีความสามารถในวิชา
นั้น ๆ แล้ว จะทรงเจิมหน้าประทาน เป็นการรับรองว่าเป็นผู้มีนิสัยละเอียดลออ สามารถ
จะฝึกหัดวิชานั้นให้แตกฉานต่อไปได้ ทำให้ผู้ที่ได้รับเจิมรู้สึกเป็นเกียรติและภาคภูมิใจ
อย่างยิ่ง

ม.จ. ดวงจิตร จิตรพงศ์

หอสมุดแห่งชาติรัชมังกมณเฑาะ
จันทร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก
จันทบุรี

พิมพ์ที่ทางหุ่นส่วน จำกัด ตีพิมพ์
๗๔ ขอมรปรัชญาที่ มัธยมศึกษา พระนคร
โทร. ๗๐๗๕๒
นายจรัส วันทนทวี ตีพิมพ์คัมภีร์ ๒๕๐๐

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

